

Controlling the transportation (transit) of goods and customs enforcement of intellectual property rights violations

Seyed Hasan Shobeiri zanjani¹, Morteza Mohammadi², Seyed Ahmad Dehghani³

¹ Associate Professor, Department of intellectual property Law, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran (**Corresponding Author**), Email: shshobeiri@yahoo.com

² Assistant Professor, Department of private Law, Faculty of Law, University of Mofid, Qom, Iran, Email: m_mohammadi@mofidu.ac.ir

³ PhD Student in private Law, Department of private Law, Faculty of Law, University of Mofid, Qom, Iran, Email: seidahmad@gmail.com

Abstract

The free passage of transit goods and not creating obstacles in international trade are accepted principles in the field of world trade; However, based on this principle of agreement, the exception of the observance of intellectual property rights has been proposed in numerous international conventions and national and regional systems. The critics of this exception have criticized the inspection of goods in transit by citing the principle of territorial protection, and the supporters have included a new legal support for this exception with a new interpretation of the aforementioned principle and pointing to the lack of international enforcement of intellectual property rights. The problem ahead in this research is to examine the evolution of the control of transit goods in national, regional and international documents, which with the analytical-descriptive method and with a library approach in three parts, examines different legal positions and finally draws a conclusion. It seems that although, except in the European Union, where some intellectual issues, the control of transportation is considered as a personal right, but based on the principle of territorial protection, it is possible to comment on the justification of the inspection of goods in transit and based on discretion Governments accepted this authority based on public interests and the domestic market, and even the non-proliferation of imitation and counterfeit goods.

Keywords: goods in transit, transit, doctrine of exhaustion of rights, principle of territoriality of protection, customs enforcement.

Received: 2023/12/23 ; **Revised:** 2024/04/08 ; **Accepted:** 2024/05/16 ; **Published online:** 2024/12/21

How To Cite: Shobeiri zanjani, Seyed Hasan; Mohammadi, Morteza; Dehghani, Seyed Ahmad (2023).

Controlling the transportation (transit) of goods and customs enforcement of intellectual property rights violations, *Comparative Study on Islamic and Western Law*, 11(4), 93-112.

<https://doi.org/10.22091/CSIW.2024.10227.2486>

Published by: University of Qom

© The Author(s)

Article type: Research

کنترل حمل و نقل (ترانزیت) کالا و ضمانت اجرای گمرکی نقض حقوق مالکیت فکری

سید حسن شبیری زنجانی^۱، مرتضی محمدی^۲، سید احمد دهقانی^۳

^۱ دانشیار گروه مالکیت فکری، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول)، رایانامه: shshobeiri@yahoo.com

^۲ استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه مفید، قم، ایران، رایانامه: m_mohammadi@mofidu.ac.ir

^۳ دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه مفید، قم، ایران، رایانامه: seidahmad@gmail.com

چکیده

عبور آزادانه کالاهای ترانزیتی و عدم ایجاد مانع در تجارت بین‌المللی، از اصول پذیرفته شده در حوزه تجارت جهانی است. لیکن بر این اصل مورد وفاق، استثنای رعایت حقوق مالکیت فکری در کنوانسیون‌های متعدد بین‌المللی و نظام‌های ملی و منطقه‌ای نیز مطرح گردیده است. منتقدان به این استثناء، با استناد به اصل «حمایت سرزمینی» بازرسی کالاهای عبوری را مورد انتقاد قرار داده و موافقین نیز با تعبیر جدیدی از اصل یاد شده و اشاره به عدم استیفای بین‌المللی حقوق مالکیت فکری، پشتوانه حقوقی جدیدی برای این استثناء لحاظ کرده‌اند. مسئله پیش‌رو در این پژوهش، بررسی سیر تکاملی کنترل کالاهای عبوری در اسناد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بوده که با روش تحلیلی-توصیفی و با رویکرد کتابخانه‌ای طی سه بخش، مواضع مختلف حقوقی را مورد بررسی قرار داده و سرانجام نتیجه‌گیری می‌نماید که هر چند به جز در اتحادیه اروپا که برخی از موضوعات فکری، کنترل حمل و نقل به‌عنوان حق شخصی در نظر گرفته شده است. ولی می‌توان بر اساس اصل حمایت سرزمینی، به موجه بودن بازرسی کالاهای عبوری نظر داد و بر اساس صلاح‌دید دولت‌ها، این اختیار را بر اساس منافع همگانی و بازار داخلی و حتی عدم اشاعه کالاهای تقلیدی و تقلبی مورد پذیرش قرار داد.

کلیدواژه‌ها: کالاهای عبوری، ترانزیت، دکتربین استیفای حق، اصل سرزمین بودن حمایت، ضمانت اجرای گمرکی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۰۲؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۷/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۷؛ تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱
استاد به این مقاله: شبیری زنجانی، سید حسن؛ محمدی، مرتضی؛ دهقانی، سید احمد (۱۴۰۳). کنترل حمل و نقل (ترانزیت) کالا و ضمانت اجرای گمرکی نقض حقوق مالکیت فکری، پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، (۴)۱۱، ۹۳-۱۱۲.

<https://doi.org/10.22091/CSIW.2024.10227.2486>

مقدمه

برای ورود کالا به داخل مرزهای هر کشوری، رویه‌های مختلف اظهار کالا^۱ بر اساس مقررات گمرکی وجود دارد که بنابر نوع استفاده از آن کالا، آن رویه متفاوت است. نوع استفاده می‌تواند بهره‌برداری از آن‌ها در داخل کشور باشد که این نوع بهره‌برداری می‌تواند تجاری یا در قالب استفاده شخصی باشد. نوع دیگر می‌تواند به منظور تعمیرات باشد که پس از آن می‌تواند دوباره از کشور خارج گردد. نوع دیگر نیز می‌تواند برای عرضه در نمایشگاه و استفاده‌های غیرتجاری باشد که پس از مدتی از کشور خارج خواهد شد. همچنین کالا می‌تواند بنا به دلایلی، پس از ورود به کشور در انبارهای گمرک قرار داده شود و پس از عملیاتی در فرآوری و بسته‌بندی جدید یا حتی بدون تغییر، دوباره از کشور خارج شود و سرانجام کالا می‌تواند از مرزها گذشته و بدون هیچ تغییر و توقف در مسیر پیمایش، از آن سوی مرزها خارج گردد.^۲

با توجه به نوع رویه اظهار کالا، قوانین و مقررات مختلفی بر وضعیت کالا حاکم است. با توجه به موضوع مقاله ما، یک سری از قواعد حقوق مالکیت فکری مانند سرزمینی بودن حمایت و دکترین استیفاء حقوق در نظام حقوق مالکیت فکری^۳ ارتباط مؤثری با برخی از رویه‌های گمرکی اظهار کالا^۴

۱. قانون امور گمرکی ۱۳۹۰:

ماده ۱- مفاهیم اصطلاحات گمرکی به کار برده شده در این قانون، طبق تعریفی است که از طرف شورای همکاری گمرکی به صورت مجموعه برای کشورهای عضو منتشر شده و یا می‌شود مگر این که در بندهای ذیل یا در سایر مواد این قانون از آن تعریف دیگری به عمل آمده باشد:

الف) اظهار کالا: بیانیه‌ای کتبی یا شفاهی است که براساس مقررات این قانون اظهارکننده، رویه گمرکی مورد نظر خود را درباره کالا مشخص می‌کند و اطلاعات مورد نیاز برای اجرای مقررات گمرکی را ارائه می‌دهد.

ب) اظهارکننده: صاحب کالا یا نماینده قانونی او است که کالا را برابر مقررات این قانون به گمرک اظهار می‌کند.

۲. برای توضیح هر کدام از این رویه‌ها رک: بخش هفتم قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰ و کنوانسیون کیوتو راجع به ساده و هماهنگ سازی تشریفات گمرکی ۱۹۷۴ با اصلاحات ۲۰۰۶ (ضمایم ویژه)

3. Doctrine of the exhaustion rights in the intellectual property regime

۴. «رویه انبارداری گمرکی» به رویه گمرکی اطلاق می‌شود که طی آن کالاهای وارداتی تحت کنترل گمرک در مکانی مشخص (انبار گمرکی) بدون پرداخت حقوق ورودی و مالیات نگهداری می‌شوند. «ترانزیت گمرکی» به معنای رویه گمرکی است که طبق آن کالاها تحت کنترل گمرک از یک گمرک به گمرک دیگر حمل می‌شود.

«فرآوری داخلی» به رویه گمرکی اطلاق می‌شود که بر اساس آن کالاهای خاصی را می‌توان به قلمرو گمرکی وارد کرد که مشروط به معافیت از پرداخت حقوق و مالیات وارداتی، بر این اساس که این کالاها برای ساخت، پردازش یا تعمیر و سپس صادرات در نظر گرفته شده‌اند.

«فرآوری کالا برای مصارف خانگی» به رویه گمرکی اطلاق می‌شود که طبق آن کالاهای وارداتی قبل از ترخیص برای مصارف خانگی و تحت کنترل گمرک، تولید، پردازش یا کار می‌شوند تا حدی که میزان حقوق ورودی و مالیات‌های مربوط به محصولاتی که به این ترتیب به دست می‌آیند کمتر از آن چیزی است که برای کالاهای وارداتی قابل استفاده است.

دارد؛ چراکه وجه مشترک این کالاها خروج از کشور بوده و مورد استفاده تجاری داخلی نمی‌باشند. ساده‌ترین و در عین حال مشخص‌ترین آن‌ها، رویه عبور (ترانزیت) کالا است که می‌توان آثار ناشی از آن را به دیگر رویه‌های مورد توجه تسری داد.

نظام حقوقی، ضامن حمایت از حقوق پدیدآورندگان در داخل مرزهای کشور است. در جایی که کالاهای عبوری از کشور خارج می‌شود و مورد استفاده افراد و اشخاص داخل کشور نیست، به ظاهر نقض حقی هم رخ نمی‌دهد که مدعیان حق، ادعای نقض آن را داشته باشند؛ ولی باید اذعان داشت سرزمینی بودن حمایت به معنای بی‌توجهی کامل به آنچه در فراتر از مرزها اتفاق می‌افتد نیست؛ از این رو اگر چنین فعالیت‌هایی در نهایت بر مسائل اقتصادی و بهداشتی و... تأثیر بگذارد، نظام حقوقی ممکن است عکس‌العملی را پیش‌بینی نماید. به عبارت دیگر گسترش کالاهای ناقض حقوق مالکیت فکری، خود صدمه‌ای بر تجارت بوده و می‌تواند فارغ از خسارات شخصی، به افراد جامعه نیز در صورت تقلبی بودن و کیفیت پایین، صدمات و خساراتی را وارد نماید. از این رو، یکی از اهداف مندرج در کنوانسیون‌های راجع به مالکیت فکری برخورداری جوامع از کالاهای اصیل فکری به منظور ارتقا سلامت عمومی بشر و همچنین رشد اقتصادی است. در نتیجه برخی از دولت‌ها اقدام به کنترل کالاهای عبوری با هدف عدم گسترش کالای ناقض حقوق مالکیت فکری می‌نمایند. از این دیدگاه، دولت‌ها فراتر از حمایت از ذی‌نفعان - اعم از مالک و تولیدکننده داخلی - اقدام به عدم ترخیص کالاهای عبوری ناقض این حقوق می‌نمایند. هر چند در عمل، همین هدف می‌تواند به سود مالکان و تولیدکنندگان داخلی نیز باشد (Seuba, 2017: 353-366).

به‌موجب دکترین استیفای حقوق در نظام حقوق مالکیت فکری، به محض فروش کالای متضمن حقوق مالکیت فکری، حق پدیدآورنده زایل می‌گردد. نکته مهم این دکترین، معیار جغرافیایی آن در سه بعد ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی است و با فروش در محدوده جغرافیایی ملی، حق مالکان این آثار در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی زایل نشده است. این پژوهش تلاش خواهد کرد با تکیه بر روش تحلیلی - توصیفی و با رویکرد کتابخانه‌ای در ضمن سه بخش به مطالعه موضوع خود بپردازد: ابتدا، به مسئله تجویز یا عدم تجویز بازرسی کالاهای عبوری در کنوانسیون‌های بین‌المللی پرداخته و در گام دوم همین موضوع را در نظام‌های حقوقی ملی و منطقه‌ای مورد بررسی قرار داده و در بخش پایانی به بررسی ابعاد موضوع در نظام حقوقی ایران پرداخته است. در انتهای مقاله نیز پیشنهاد‌های مقتضی ارائه گردیده است.

«ورود موقت» به روش گمرکی اطلاق می‌شود که طبق آن کالاهای معینی را می‌توان به یک قلمرو گمرکی وارد کرد که به طور مشروط به طور کامل یا جزئی از پرداخت حقوق ورودی و مالیات معاف است. این گونه کالاها باید به منظور خاصی وارد شده و برای صادرات مجدد در مدت معین و بدون تغییر جز استهلاك معمولی ناشی از استفاده از آنها در نظر گرفته شود.

۱. بازرسی کالاهای عبوری در کنوانسیون‌های بین‌المللی

در میان طیف وسیعی از کنوانسیون‌ها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی راجع به گردش و مبادلات کالا، دو هدف یکی اصلی و دیگری استثنا در اجرا دیده می‌شود. اولی، راجع به تجارت آزاد و گردش آزاد کالا و عدم مداخله در مبادلات و دومی، مواظبت بر عدم نقض حقوق ناشی از آثار فکری است. هدف این دو طیف از کنوانسیون‌ها در نهایت بهبود اقتصاد، بهداشت همگانی و دسترسی به کالاهای اساسی و دارویی ... است، اما برای پیاده‌سازی و نیل به آن‌ها، راه‌های متفاوتی میان آن‌ها به چشم می‌خورد.

۱-۱. کنوانسیون پاریس

در بندهای شش‌گانه ماده ۹ این کنوانسیون راجع به توقیف محصولاتی که دارای علامت تجاری تقلبی باشند، صحبت به میان آمده است و در مورد توقیف کالاهای عبوری، دولت را موظف به توقیف نمی‌داند.^۱ به عبارت دیگر توقیف یا عدم توقیف کالاهای عبوری، به دولت‌های عضو بنا به اقتضانات و مصلحت‌های هر دولت داده شده است.

۱-۲. موافقت‌نامه آکتا

در بند ۲ ماده ۱۶ این موافقت‌نامه، به صراحت چنین اختیاری به اعضا داده شده است.^۲ مطابق این بند، اداره گمرک دولت‌های عضو می‌توانند در صورت احتمال نقض آثار فکری، علی‌الرأس^۳ اقدام به توقیف کالاهای عبوری نمایند و صاحبان آثار فکری نیز حق چنین درخواستی را از مقامات صالح کشور خواهند داشت.

۱-۳. موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی

از میان موافقت‌نامه‌های تشکیل‌دهنده هسته اصلی سازمان تجارت جهانی دو موافقت‌نامه گات و موافقت‌نامه تریپس در مورد موضوع تحقیق ما، توجه بیشتری را به خود جلب می‌نماید؛ چراکه بیشتر توجه دو موافقت‌نامه یاد شده در بالا در حمایت از حقوق آثار فکری و صاحبان آن تدوین شده بودند. ولی در مورد دو موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی، توجه به گسترش تجارت مشروع و عدم ایجاد مانع و

۱. بند ۴: در صورت ترانزیت کالا مقامات مربوطه مکلف نیستند اقدام به توقیف محصول کنند. همین مطلب راجع به نشانه‌های جغرافیایی در ماده ۱۰ این کنوانسیون آمده است. ماده ۱۰. مقررات ماده قبل در مورد استعمال مستقیم یا غیر مستقیم مشخصات نادرست در باره مبدأ تولید فرآورده یا راجع به هویت تولیدکننده یا سازنده یا بازرگان نیز قابل اجرا خواهد بود.

2. A Party may adopt or maintain procedures with respect to suspect in-transit goods or in other situations where the goods are under customs control under which: (a) its customs authorities may act upon their own initiative to suspend the release of, or to detain, suspect goods; and (b) where appropriate, a right holder may request its competent authorities to suspend the release of, or to detain, suspect goods.

3. Ex officio

اختلال در امر مبادلات تجاری نیز از تعهدات اعضا برشمرده شده است.

از اصول پذیرفته شده در موافقت‌نامه گات، اصل آزادی حمل‌ونقل (ترانزیت) در ماده ۵ آن است؛^۱ ولی در عین حال هر چند در ماده (XXD) به اعضا اختیار وضع قوانین در حمایت از اختراعات، علائم تجاری و کپی‌رایت در مبادلات تجاری داده شده است، اما این حمایت مشروط بر این است که اعمال قوانین مالکیت فکری موجب محدودیت در تجارت بین‌الملل نگردد.

در ماده ۵۱ موافقت‌نامه تریپس نیز آنچه برای اعضا الزام‌آور شناخته شده است، تدابیری در جهت کنترل واردات است که در پاورقی ۱۳ شرح این موافقت‌نامه به صراحت، اعمال این قواعد راجع به کالای عبوری اختیاری اعلام گردیده است.^۲ امری که هر کشور بنا به اقتضانات خود تصمیم‌گیری خواهد نمود. در جمع میان اهداف این دو موافقت‌نامه گفته شده است که موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی یک تعهد واحد است و هیچ‌گونه سلسله مراتبی میان تریپس و گات وجود ندارد؛ بنابراین در هنگام تجزیه و تحلیل اختلافات ناشی از تدابیر مرزی راجع به حمایت از حقوق مالکیت فکری میان دولت‌ها، باید به هر دو مواد مربوطه در گات و تریپس که در بالا به آن اشاره شد توجه گردد (seuba, 2017: 342).

در مقابل، برخی بیان داشته‌اند هر چند هدف مشترک این دو موافقت‌نامه تسهیل تجارت مشروع و دسترسی به کالاهای با کیفیت است؛ ولی در عین حال، باید استقلال هر یک از این موافقت‌نامه‌ها حفظ گردد. به‌عنوان مثال، هر چند هدف از وضع گات جلوگیری از ایجاد هرگونه محدودیت‌های نامتعارف در مبادلات بین‌المللی به وسیله اعمال ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری در میان اعضا است، ولی موافقت‌نامه تریپس مقدم بر اصول اساسی گات است و باید در تحلیل اینکه آیا اقدامات عضو موجب محدودیت در آزادی تجارت شده است یا نه قواعد مندرج در موافقت‌نامه تریپس رعایت گردد (seuba, 2017: 343).

۲. سیر بازرسی کالاهای عبوری در نظام‌های منطقه‌ای و ملی

هر چند بنا به تحقیق، سیر تکاملی بازرسی کالاهای عبوری بیشتر در اتحادیه اروپا مشهود بوده است، چراکه اتحادیه اروپا به‌عنوان یکی از مناطق ترانزیتی دنیا و نقطه اتصال شرق و غرب، به خوبی تأییدکننده

1. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm

2. Members shall, in conformity with the provisions set out below, adopt procedures¹³ to enable a right holder, who has valid grounds for suspecting that the importation of counterfeit trademark or pirated copyright goods may take place, to lodge an application in writing with competent authorities, administrative or judicial, for the suspension by the customs authorities of the release into free circulation of such goods.

3. It is understood that there shall be no obligation to apply such procedures to imports of goods put on the market in another country by or with the consent of the right holder, or to goods in transit.

این ادعاست. ولی کشورهای شرقی مانند چین و هند، برای صادرات کالاهای خود به غرب و قاره آمریکا از این موقعیت ترانزیتی استفاده کرده و مسائل حقوقی دقیقی را در این باره رقم زده‌اند. از این رو بیشتر منابع تحقیق ما، در این باره مقررات این اتحادیه است و آرا قضایی کمتری از سایر کشورها به چشم می‌خورد.

۲-۱. اتحادیه اروپا

در اتحادیه اروپا سیر بازرسی کالاهای عبوری با تصویب دستورالعمل‌های مختلف، از دو حیطة موضوعی و حکمی قابل بررسی است و البته نباید از تأثیرات رویه قضایی این اتحادیه در این باره غافل ماند. اولین گام در روند گسترش رژیم تدابیر مرزی اتحادیه اروپا در سال ۱۹۸۶ انجام شد که مطابق مقررات شماره ۸۶/۳۸۴۲، اقدامات مرزی در رابطه با ممانعت از گردش آزاد کالاهای دارای علامت تجاری تقلبی صورت می‌گرفت.^۱ هشت سال بعد، آیین‌نامه شماره ۹۴/۳۲۹۵ توفیق کالاهای تقلیدی^۲ را الزامی نمود.^۳ در ۲۰۰۳ طی مقررات شماره ۲۰۰۳/۱۳۸۳^۴ حقوق گونه‌های گیاهی، نشانه‌های جغرافیایی و نام‌های مبدأ و همچنین قالب‌ها و ابزارهایی که برای تولید کالاهای ناقض تهیه شده است، به موارد قبلی اضافه گردید. همچنین اختیار اقدام علی‌الرأس^۵ به مأمورین گمرک در توقیف کالاهای ناقض این حقوق داده شده است. ده سال بعد، مقررات اتحادیه اروپا شماره ۲۰۱۳/۶۰۸^۶ نیز توپوگرافی محصولات نیمه‌رسانا و مدل‌های کاربردی و دستگاه‌هایی را که عمدتاً به منظور تسهیل دور زدن اقدامات فناوری طراحی، تولید یا اقتباس شده‌اند، پوشش می‌دهد.

از لحاظ تغییر و تحولات در رویه قضایی این اتحادیه از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد، تحولاتی راجع به کالاهای عبوری به وجود آمد که منجر به تغییراتی در آیین‌نامه بعد از آن گردید که به مهم‌ترین این رویه‌ها اشاره‌ای خواهیم داشت. دیوان دادگستری اروپا برای اولین بار در پرونده‌ای^۷ در سال ۲۰۰۰، حکم به ممنوعیت گردش آزاد کالاهای ترانزیتی ناقض برخی از حقوق مالکیت فکری کرده و آن‌ها را مشمول

1. Council Regulation (EEC) No 3842/86 of 1 December 1986 laying down measures to prohibit the release for free circulation of counterfeit goods

۲. آثار ادبی و هنری و مرتبط و طرح صنعتی و اختراعات

3. Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods

4. Council Regulation (EC) No 1383/2003 of 22 July 2003 concerning customs action against goods suspected of infringing certain intellectual property rights and the measures to be taken against goods found to have infringed such rights

5. Ex officio

6. Regulation (EU) No 608/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 concerning customs enforcement of intellectual property rights and repealing Council Regulation (EC) No 1383/2003

7. The Polo/Lauren Company LP v PT. Dwidua Langeng Pratama International Freight Forwarders

رویه‌های تعلیقی نموده است که این نقطه تحولی در اتحادیه اروپا است و در رویه‌های قضایی بعد از این رای، در تأیید این دیدگاه، آرای قضایی دیگری در اتحادیه اروپا صادر گردیده و اجرا و پیاده‌سازی اصل سرزمینی بودن را به طرز جالبی به نمایش می‌گذارد.

در پرونده^۱ (Montex Holdings v Diesel SpA)، محموله‌ای از شلوارهای جین با علامت تجاری (DIESEL) در کشوری غیر از اتحادیه اروپا تولید شده و قرار بود با عبور از اتحادیه اروپا به کشوری ثالثی برسد. علامت تجاری (DIESEL) در هیچ‌یک از کشورهای مبدأ و مقصد به علت عدم ثبت مورد حمایت نبود؛ ولی در کشور آلمان مورد حمایت قانون علامت تجاری این کشور قرار داشت. بنا به درخواست (DIESEL SPA) از دادگاه آلمان این محموله به علت نقض حقوق علامت تجاری توقیف گردید. شروع ماجرا از همین جا بود که دادگاه آلمان به چه دلیل درخواست توقیف کالای عبوری را پذیرفته است. ظاهر درخواست خواهان، نقض حقوق علامت تجاری بود، ولی دادگاه آلمان را با اصل سرزمین بودن قوانین مواجه می‌نمود. از این رو، این دادگاه با مشورت از دیوان دادگستری اروپا اعلام نمود که صرف ترانزیت نمی‌تواند ناقض حقوق علامت تجاری باشد، ولی اگر خواهان اثبات نماید که عبور محموله از آلمان مستلزم بازاریابی این شلوار جین در آلمان می‌گردد.^۲ به عبارت دیگر، اگر نقض این حقوق در کشور مورد حمایت رخ دهد، خواهان می‌تواند درخواست توقیف محموله را نماید.^۳ لازم به ذکر است که این استثنا بعداً به استثنای مونتهکس مشهور شد.

در پرونده دیگری در یکی از دادگاه‌های هلند^۴ نیز مشابه همین جریان راجع به اختراعات اتفاق افتاد، ولی استدلال دادگاه بر مبنای دیگری بود، هر چند نتیجه همان توقیف محموله ترانزیتی بود. در اینجا قاضی با توجه به دستورالعمل شماره ۹۴/۳۲۹۵،^۵ پایه استدلالی را به نام فرض

1. (Case C-281/05, November 9 2006)

۲. مستند تفسیر دیوان دادگستری اروپا بند ۳ ماده ۵ قانون علامت تجاری اروپا بوده است:

The following, inter alia, may be prohibited under paragraphs 1 and 2:

- (a) affixing the sign to the goods or to the packaging thereof;
- (b) offering the goods, or putting them on the market or stocking them for these purposes under that sign, or offering or supplying services thereunder;
- (c) importing or exporting the goods under the sign;
- (d) using the sign on business papers and in advertising.

۳. مبنای استدلال و نظر دیوان دادگستری اروپا نیز پرونده Class International BV v Beecham Group plc (Case C-405/03, October 18 2005) بوده است.

4. Sisvel SpA v Sosecal (311378/KG ZA 08-617, July 18 2008)

5. Article 6 (2)(b)

The law in force in the Member State within the territory of which the goods are placed in one of the situations referred to in Article 1 (1) (a) shall apply as regards:

- (b) reaching the decision to be taken by that authority. In the absence of Community rules in this regard,

تولید^۱ ایجاد می نماید. بر اساس این فرض بسیار جنجالی، قاضی خواهان را الزام به اثبات نقض حقوق خود مانند پرونده قبلی نمی نماید، بلکه بیان می نماید که برای تعیین ناقض بودن محموله های ترانزیتی می توان با قیاس به ممنوعیت تولید داخلی بدون مجوز صاحب حق، حکم به توقیف محموله های عبوری داد. هر چند در دستورالعمل های بعدی اتحادیه اروپا به ویژه ۲۰۱۳/۶۰۸، مستند قانونی چنین برداشتی دیگر وجود ندارد، اما همین فرض هم بر اساس اصل سرزمینی بودن شکل گرفته است.

در پرونده دیگری راجع به طرح های صنعتی در دادگاه بلژیک،^۲ راجع به محموله از چین با مقصدی نامعلوم از طریق بلژیک، به فرض تولید استناد شده است و در آن از دیوان دادگستری اروپا استعلام گردیده است. در این سیر تحول دیدگاه اتحادیه اروپا چند نکته مورد توجه است: اول، شکل گیری این روند بر اساس رویه های قضایی و گمرکی است و قوانین ماهوی موجد حق مالکیت فکری دخالتی در این تحول ندارند، چراکه بر اساس قوانین ماهوی موجد این حقوق، هنوز حق کنترل کالاهای عبوری (ترانزیت) به عنوان حق ماهوی ذی نفعان، توسط قانون گذار مورد شناسایی قرار نگرفته است و اگر توقیفی صورت می پذیرد بر مبنای اثبات نقض این حقوق در داخل اتحادیه بوده است. مطابق ماده ۱۳۴ دستورالعمل گمرک اتحادیه اروپا^۳ کالای وارد شده به اتحادیه می تواند مشمول برخی از محدودیت ها و ممنوعیت هایی مانند نقض برخی از حقوق مالکیت فکری گردند؛^۴

دوم، بار اثبات نقض حقوق این آثار بر عهده خواهان و ذی نفع این آثار است؛ امری که اثبات آن به ویژه راجع به محموله های عبوری پلمپ شده از اطلاع یافتن خواهان از ورود چنین محموله ای تا کسب مدارک و دلایل قانع کننده برای اثبات نقض این حقوق بسیار سخت است. امری که در همین دوره تحول، مورد توجه مجریان و قضات قرار گرفته است. اماراتی نظیر بازاریابی محصولات در داخل اتحادیه،

the criteria to be used in reaching that decision shall be the same as those used to determine whether goods produced in the Member State concerned infringe the rights of the holder. Reasons shall be given for decisions adopted by the competent authority.

1. Production fiction

2. Koninklijke Philips Electronics nv v Lucheng Meijing Industrial Company Ltd, November 4 2009

3. REGULATION (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code

4. Goods brought into the customs territory of the Union shall, from the time of their entry, be subject to customs supervision and may be subject to customs controls. Where applicable, they shall be subject to such prohibitions and restrictions as are justified on grounds of, inter alia, public morality, public policy or public security, the protection of the health and life of humans, animals or plants, the protection of the environment, the protection of national treasures possessing artistic, historic or archaeological value and the protection of industrial or commercial property, including controls on drug precursors, goods infringing certain intellectual property rights and cash, as well as to the implementation of fishery conservation and management measures and of commercial policy measures.

مشخص نبودن مقصد نهایی کالاها مواردی بود که می‌توانست مورد پذیرش قضات قرار گیرد.^۱ به دنبال پیشنهادهای کمیسیون اروپا، تحولاتی در این مسئله به وجود آمد و تغییراتی در مقررات اتحادیه اروپا به شماره ۲۰۰۳/۱۳۸۳ و به‌ویژه دستورالعمل ۲۰۱۳/۶۰۸ واقع گردید، موقعیت دارندگان حق از چندین جنبه تقویت گردید. به دارندگان، حق دسترسی رایگان به سامانه اطلاعات گمرکی داده شد و دامنه اقدامات علی‌الرأس^۲ توسط مقامات گمرکی گسترش یافت. با این تغییرات، هر چند موقعیت بار اثباتی خواهان تغییری نکرد، ولی کمک فراوانی به آن نمود؛ چراکه خواهان می‌تواند حتی به صورت رایگان، اطلاعاتی را از سامانه گمرکی راجع به محموله‌های وارداتی و جزئیات آن را کسب نماید و به موازات آن، به دنبال سیاست کشف کالاهای تقلبی و عدم ورود آن به اتحادیه اروپا، مأمورین گمرک نیز می‌توانند بدون درخواست ذی‌نفع، کنترل‌های لازم را داشته باشند و در صورتی که احتمال متعارفی را در ناقض بودن این کالاها بدهند، اقدامات لازم را انجام دهند؛

سوم، برخلاف موافقت‌نامه ترپس که کنترل و تدابیر مرزی را در مورد کالاهای وارداتی نه عبوری راجع به آثار دربردارنده حق مؤلف و علامت تجاری برای اعضا الزامی می‌داند، همان‌طور که در ابتدای بند مربوط به اتحادیه اروپا بیان گردید، طی فاصله زمانی مشخصی مصادیق آثار فکری مورد بازرسی بیشتر گردید و امروزه به حداکثر مصادیق مالکیت فکری رسیده است. باین‌حال همان‌طور که در بالا اشاره شد، باید توجه داشت که در مورد کالاهای متضمن حقوق مالکیت فکری در تمامی مصادیق، قوانین موجد حق دخالتی ندارند و تنها در آخرین تحولات مقررات اتحادیه اروپا، اصلاحاتی در دستورالعمل مربوط به علائم تجاری اتحادیه اروپا^۳ در سال ۲۰۱۷ به وجود آمد و در بند ۴ ماده ۹ مقررات (2017/1001) پارلمان اروپا، دارنده علامت تجاری می‌تواند مانع ورود کالای مشابه علامت تجاری خود به درون اتحادیه اروپا حتی به صورت کالای عبوری گردد.^۴

1. See: Maria Kivi, Mannila, Regulation 608/2013 in the Light of Case Law and Former Regulation 1383/2003 – An Improvement for Right-Holders? (Vienna), 2018

2. Ex officio

3. Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union trade mark

4. Without prejudice to the rights of proprietors acquired before the filing date or the priority date of the EU trade mark, the proprietor of that EU trade mark shall also be entitled to prevent all third parties from bringing goods, in the course of trade, into the Union without being released for free circulation there, where such goods, including packaging, come from third countries and bear without authorization a trade mark which is identical with the EU trade mark registered in respect of such goods, or which cannot be distinguished in its essential aspects from that trade mark.

The entitlement of the proprietor of an EU trade mark pursuant to the first subparagraph shall lapse if, during the proceedings to determine whether the EU trade mark has been infringed, initiated in accordance with Regulation (EU) No 608/2013, evidence is provided by the declarant or the holder of

این دستورالعمل که از ۲۰۱۹ در این اتحادیه لازم‌الاجرا گردیده است، گام بسیار مهمی در توقیف کالاهای عبوری برداشته است؛ از یک طرف این دستورالعمل جزء قواعد موجد حق بوده و برای پدیدآورنده، به تعبیری حق کنترل کالاهای عبوری را پیش‌بینی کرده است و جایگاه خواهان و خواننده را در ارائه دلایل تغییر داده است. به این نحو که اثبات ناقض بودن را حذف کرده و اثبات ناقض نبودن را بر عهده خواننده قرار داده است. از طرف دیگر اصل سرزمینی بودن، به نحو دیگری خود را نشان داده است؛ چراکه در انتهای این بند نکته جالبی برای خواننده پیش‌بینی شده است، خواننده اگر بتواند اثبات نماید که علامت تجاری مورد حمایت در اروپا، در کشور نهایی مورد حمایت نیست می‌تواند درخواست آزادسازی کالاهای عبوری را نماید.

توضیح مطلب اینکه تا قبل از این دستورالعمل، سازوکار توقیف کالاهای عبوری در اتحادیه اروپا، بر اساس رویه قضایی بوده و این رویه، اولاً جمع‌آوری دلایل اثباتی ناقض بودن را بر عهده خواهان گذاشته بود، ثانیاً با توجه به اصل سرزمینی بودن قوانین، می‌بایست نقض در محدوده اتحادیه اروپا اتفاق افتد.

۲-۲. نظام‌های ملی

در برخی از نظام‌های حقوقی رویه قضایی این حق را به صاحبان این آثار داده‌اند، هر چند در قوانین تجویز صریحی در این باره وجود ندارد. مرکز توجه و پایه استدلال در برخی از رویه‌های قضایی، تفسیر کلمه «واردات» و اصل سرزمینی بودن است. بر این اساس، همین که کالاهای عبوری وارد کشور گردند، رویه قضایی آن‌ها را مصداق کلمه «واردات» محسوب نموده و حکم به بازرسی و توقیف چنین کالاهایی را نموده است. از جمله این کشورها می‌توان به رویه قضایی کشور آرژانتین اشاره نمود. در این پرونده که رأی آن توسط دادگاه جنایی فدرال در سال ۲۰۱۰ صادر گردیده است، یک کامیون که از طریق آرژانتین در حال حمل اسباب‌بازی از اروگوئه به پاراگوئه بود، توسط گمرک بازرسی و به ظن حمل اسباب‌بازی‌های تقلبی بازداشت شد. دادگاه کیفری با پذیرش درخواست تجدیدنظر دادستان کل، واردات را به معنای وارد کردن کالا به قلمرو و تحت حاکمیت آرژانتین بدون توجه به اینکه کالا در حال ترانزیت به کشور دیگری بوده، تعریف کرده است.^۱

یکی دیگر از کشورهایی که در آن برای توجیه کنترل و بازرسی کالاهای عبوری، رویه قضایی و تفسیر دادگاه عالی وارد عمل شده است نظام حقوقی هند است. بر اساس قسمت ۱۱ قانون گمرک این کشور دولت هند این اختیار را دارد که واردات و صادرات کالاهایی با مشخصات مشخص را در صورتی که لازم بداند ممنوع کند. این ماده، از جمله، به دولت این امکان را می‌دهد که واردات یا صادرات کالاها را برای

the goods that the proprietor of the EU trade mark is not entitled to prohibit the placing of the goods on the market in the country of final destination.

1. Raul Oviedo S.R.L. case 11915, Criminal Cassation Court, Section III, 9th June, 2010

حمایت از اختراعات، علائم تجاری و کپی‌رایت ممنوع کند. در یک رأی قدیمی در کشور هند نیز دادگاه عالی این کشور، کالاهای عبوری را نیز با استدلالی جالب، در حیطه تعریف واردات قرار داده است. دادگاه عالی معتقد است «اصطلاح واردات» در بخش‌های ۵۱ و ۵۳ قانون کپی‌رایت به معنای وارد کردن به هند از خارج از هند است که فقط به واردات برای تجارت محدود نمی‌شود، بلکه شامل واردات برای ترانزیت در سراسر کشور می‌شود. دیوان همچنین بیان کرد که چنین تفسیری با هیچ یک از اصول حقوق بین‌الملل مغایرت ندارد (Lakshmi; Aravind, 2009: 333).

در نظام حقوقی کشور مالزی با اینکه نص صریحی در قوانین مرتبط با حقوق مالکیت فکری و گمرک، راجع به حق شخصی کنترل حمل و نقل وجود ندارد. در پرونده‌ای،^۲ خواهان به استناد نقض علامت ثبت شده خود، محموله سیگارهای تقلبی را که مبدأ آن، سنگاپور بوده و پس از ورود به مالزی، مورد بسته‌بندی قرار گرفته و به مقصد بلژیک در حال خروج بوده است را مورد بازرسی و توقیف قرار دادند و البته در این کشور نیز، استثنای مونته‌کس نیز که در بالا به آن اشاره شد، در رویه قضایی این کشور وجود دارد.

در نظام حقوقی ترکیه نیز کمی وضع متفاوت است؛ قبل از اصلاحات سال ۲۰۰۹، در رویه قضایی و گمرکی این کشور، در ارزیابی نقض علامت تجاری، وجود خطر^۳ در کالاهای ناقص، به‌عنوان نقض در نظر گرفته می‌شده است و در این نظام حقوقی «خطر» به معنای احتمال وقوع رویدادی است که مانع از اجرای صحیح اقدامات بین‌المللی یا ملی می‌شود، یا منافع مالی دولت را به خطر می‌اندازد، یا تهدیدی برای امنیت، سلامت، محیط‌زیست و مصرف‌کننده به همراه دارد. پس از اصلاح دستور شماره ۵۵۶^۴ در مورد حمایت از علائم تجاری در سال ۲۰۰۹ مطابق مواد ۹/۲ قسمت ج و ج/۶۱ و ۷۷ این فرمان و ماده ۳/۱۵ قسمت ب قانون گمرک ترکیه،^۵ قرار گرفتن کالای حاوی علامت تجاری تقلبی، در محدوده گمرکی نقض علامت تجاری تلقی می‌شود و محصولات تقلبی در حال ترانزیت قابل توقیف می‌باشند.

۳. بررسی نظام حقوقی ایران

همان‌طور که در بالا اشاره شد رویکرد کنترل حمل و نقل (ترانزیت)، با هدف حمایت از حق فردی و حق عمومی مورد توجه نظام‌های حقوقی قرار گرفته است: یکی، در قالب حق شخصی و دیگری از منظر حقوق عمومی. در مورد اول ذی‌نفع با طرح و اثبات ادعای خود، مانع عبور و حتی توقیف کالاهای ترانزیتی می‌شود و در مورد دوم دولت‌ها به منظور صیانت جامعه از کالاهای بی‌کیفیت و تقلبی علی‌الرأس اقدام به

1. Gramophone Company of India Ltd vs Birendra Bahadur Pandey & Ors on 21 February, 1984

2. Philip Morris Products SA v Ong Kien Hoe & Ors [2009] 4 MLJ 727

3. risk

4. Decree Law No 556, Article 9/2(c), Article 61/c, Article 77

5. Turkish Customs Legislation, Article 3/15(b)

بازرسی و کنترل کالاهای عبوری می نمایند و ظاهر کنوانسیون های مرتبط و سیر تحول اتحادیه اروپا نیز اعطای چنین مجوزی است. برای بررسی این مسئله کنترل حمل و نقل در نظام حقوقی ایران، باید دو گروه عمده قوانین را مد نظر قرار داد. قوانین ماهوی راجع به آثار فکری از منظر بررسی حقوق شخصی و ذی نفعان و قوانین راجع به امور گمرکی و قوانین مرتبط از منظر بررسی حقوق عمومی.

۳-۱. کنترل حمل و نقل به مثابه حق شخصی

مسلماً در هیچ یکی از قوانین نظام حقوقی ایران حقی به نام کنترل حمل و نقل برای ذی نفعان پیش بینی نشده است؛ اما آیا می توان با استفاده از دیگر حقوق و روش های دیگر این حق را در عمل مورد استفاده قرار داد؟ در مورد حق واردات - فارغ از اینکه آیا برای همه آثار فکری پیش بینی شده است یا خیر؟ - باید به این نکته اساسی توجه کرد که در هیچ یک از نوشته های حقوق دان و رویه قضایی هنوز به تفسیر کلمه «واردات» به معنای «عبور ترانزیتی» اشاره ای نشده است. چراکه مطالب یاد شده در بالا راجع به چند نظام حقوقی نوعی سنت شکنی بوده و مخالفین زیادی دارد؛ در هر صورت تفسیر کلمه واردات به معنای گفته شده کمی دور از ذهن است، اما فارغ از جنبه تحلیل لغوی، تحلیل حقوقی مطلب شاید بتواند روشن کننده باشد.

برای تحلیل حقوقی ادعا باید راجع به اصل سرزمینی بودن، نقض حقوق آثار فکری و دکترین استیفای حقوق مالکیت فکری، موضع نظام حقوقی ما روشن گردد. مطابق بند الف ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری، بهره برداری از اختراع ثبت شده، در ایران مشروط به موافقت مالک آن است و در ماده ۶۰ نیز نقض حقوق ناشی از گواهی نامه اختراع را به معنای انجام هرگونه فعالیتی در ایران توسط اشخاصی غیر از مالک تعبیر کرده است. همان طور که گفته شد اصل سرزمینی بودن در این باره تصریح و رعایت شده است و از این رو باید حقوق تصریح شده در بندهای بعدی این ماده^۱ را در چارچوب این اصل معنا نمود، در نتیجه واردات، عرضه برای فروش، فروش و استفاده از فرآورده در محدوده مرزی ایران مد نظر است.

راجع به این مطلب، چند نکته قابل استفاده است: اول، در مورد حق فروش، عرضه برای فروش و استفاده از فرآورده و ذخیره برای این منظور، به نظر می رسد همان استدلال رویه قضایی اتحادیه اروپا قابل اعمال باشد. توضیح مطلب اینکه اگر کالاهای عبوری برخلاف هدف خود که همانا عبور از ایران و رسیدن به مقصد ثالثی بوده در ایران به طور غیرقانونی تخلیه بار انجام شود، این محموله دیگر کالای عبوری شناخته نمی شود و ضمانت اجراهای مختلف قانونی را برای مالکان محموله به همراه خواهد

۱. الف) بهره برداری از اختراع ثبت شده در ایران توسط اشخاصی غیر از مالک اختراع، مشروط به موافقت مالک آن است. بهره برداری از اختراع ثبت شده به شرح آتی خواهد بود: ۱- در صورتی که اختراع در خصوص فرآورده باشد: اول: ساخت، صادرات و واردات، عرضه برای فروش، فروش و استفاده از فرآورده. دوم: ذخیره به قصد عرضه برای فروش، فروش یا استفاده از فرآورده.

داشت که در قسمت بعدی به آن خواهیم پرداخت.

دوم، تنها در مورد واردات موازی به موجب قسمت اول بند ج ماده ۱۵ تصریح به استثنا گردیده است؛ به موجب این قسمت بهره‌برداری از کالاهایی که توسط مالک اختراع یا با توافق او در بازار ایران عرضه می‌شود از شمول حقوق مالک استثنا شده است. توضیح مطلب آنکه به موجب دکترین استیفای حقوق مالکیت فکری، در نظام حقوقی ایران حق فروش در بعد بین‌المللی برای مالک باقی است و این نکته می‌تواند به مسئله حق کنترل حمل و نقل - در قالب حق فروش - نزدیک شود و این نکته برخلاف استدلال مطرح در اتحادیه اروپا است؛ همان‌طور که قبلاً در سیر قوانین اتحادیه اروپا دیدیم برای حمایت فزاینده‌تر از مرزهای اتحادیه اروپا، در صورتی که مالک آثار فکری، حمایت از اثر فکری خود را در کشور ثالث اثبات نماید^۲ می‌تواند مانع ورود و حتی توقیف محموله ترانزیتی شود؛ البته اگر این دکترین در نظام حقوقی ما به این شکل پذیرفته گردد، مالک آثار فکری دیگر نیازی به اثبات حمایت از اثر فکری خویش در کشور ثالث را ندارد و می‌تواند با استناد به عدم استیفای حقوق فکری خود در بعد بین‌المللی توقیف محموله عبوری را بخواهد.

سوم، در طرح تقدیمی به مجلس راجع به حمایت از مالکیت صنعتی راجع به دکترین استیفای حقوق مالکیت فکری ماده جالبی آمده است. در بند ۱ ماده ۳۸ این طرح، فروش مجدد فرآورده‌هایی که توسط مالک اختراع یا با توافق او در بازار عرضه می‌شود از حقوق مادی ناشی از اختراع ثبت شده استثنا گردیده است. در مقایسه این ماده در طرح با قانون فعلی باید گفت که در قسمت اول بند ج ماده ۱۵ قانون فعلی بهره‌برداری از کالاها که در بازار ایران عرضه شده استثنا گردیده است؛ ولی در طرح تقدیمی به مجلس، در بند ۱ ماده ۳۸ فروش مجدد به جای بهره‌برداری آمده است.^۳ همچنین کلمه «ایران» از بازار در این طرح حذف گردیده است که حاکی از تغییر موضع نظام حقوقی ایران - در صورت تصویب - راجع به معیار ملی به معیار بین‌المللی در دکترین استیفای حقوق مالکیت فکری است و می‌تواند اساس استدلال مطرح شده در نکته دوم را به هم ریزد.

۲-۳. کنترل حمل و نقل به مثابه حق عمومی

کنترل حمل و نقل از منظر حقوق عمومی و منافع اجتماعی دیدگاهی است که ضمانت اجرای حقوق

۱. (ج) حقوق ناشی از گواهینامه اختراع شامل موارد زیر نمی‌شود: ۱- بهره‌برداری از کالاهایی که توسط مالک اختراع یا با توافق او در بازار ایران عرضه می‌شود.

۲. مثل ثبت علامت تجاری در کشور ثالث و موارد مشابه از آثار فکری.

۳. ماده ۳۸- حقوق مادی ناشی از اختراع ثبت‌شده و بهره‌برداری از آن، شامل موارد زیر نمی‌شود: ۱- فروش مجدد فرآورده‌هایی که توسط مالک اختراع یا با توافق او در بازار عرضه می‌شود؛ ۲- واردات فرآورده‌هایی که توسط مالک یا با توافق او در بازار عرضه شده است.

مالکیت فکری را فراتر از عرصه حقوق خصوصی مورد بررسی قرار می دهد. هر چند بررسی همه جانبه این دیدگاه در این نوشتار میسر نیست، ولی باید بیان داشت با توجه به تغییرات بین المللی راجع به ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری و به ویژه عملکرد نظام حقوقی اتحادیه اروپا، چنین دیدگاهی مطرح گردیده است. از مهم ترین آن می توان به واکنش حقوق عمومی و منافع اجتماعی نسبت به داروهای تقلبی اشاره کرد که در این مورد اتحادیه اروپا اقدام به توقیف محموله های دارویی نمود، امری که واکنش کشورهای صادرکننده را به دنبال داشت. با توجه به جدید بودن دیدگاه یاد شده هنوز خیلی از نظام های حقوقی موضع شفافی راجع به این موضوع اتخاذ نکرده اند و نظام حقوقی ایران نیز همین منوال را دارد، ولی از کلیات قوانین مرتبط به مالکیت فکری و گمرک می توان برداشت هایی داشت. از جمله این قوانین می توان به قانون امور گمرکی ۱۳۹۰ و قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران به همراه آیین نامه های آن اشاره نمود.^۱

در ماده ۱۲۵ قانون امور گمرکی آمده است که «دولت می تواند با صدور تصویب نامه، عبور خارجی، ورود موقت، عمل انتقال یا کران بری (کابوتاژ) هر کالایی را به اقتضا مسائل اقتصادی، یا امنیت عمومی یا بهداشتی منع یا مقید به شرایطی کند.» همچنین تبصره ۲ ماده ۳ قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران که ترانزیت محمولات دامی، نباتی و شیمیایی را منوط به اجازه از نهادهای ذی ربط می داند. اما نکته ای که باید به آن توجه نمود، توجه به ضمانت اجرای چنین اقدامی است. در وهله اول با توجه به قوانین یاد شده باید گفت دولت هیچ گونه وظیفه ای در کنترل محموله های ترانزیتی از دیدگاه حقوق عمومی ندارد و حتی در ماده ۹ قانون حمل و نقل و عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران تأکید شده است که نسبت به محموله های پلمپ شده بازرسی مجاز نبوده و تنها در مواردی که ظن قوی بر عدم تطابق محموله با اظهارنامه وجود داشته باشد طی تشریفات می توان اقدام به بازرسی و فک پلمپ نمود.^{۲،۳} اما ضمانت اجرای این قانون، هدف دیگری را دنبال می نماید.

۱. آیین نامه اجرایی قانون حمل و نقل عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۷/۰۵/۱۸ و آیین نامه روان سازی و سلامت ترانزیت خارجی کالا از کشور مصوب ۱۳۸۷/۷/۷

۲. ماده ۹- کانتینرهایی که با پلمب اولیه وارد می گردند بدون نیاز به ارزیابی محتویات توسط سرویس ارزیابی و در خروج از گمرک فقط با مطابقت اسناد و اظهارنامه با الصاق پلمب اضافی گمرک با صدور پروانه ترانزیت می گردند. تبصره- در موارد استثنایی که ظن قوی برای گمرکات و نیروی انتظامی وجود دارد، فک پلمب و ارزیابی محتویات و پلمب مجدداً با تنظیم صورت مجلسی حاوی نتیجه بررسی و شماره های کانتینر و پلمب های قبلی و جدید بلامانع است. در هر صورت حضور نماینده گمرک الزامی است.

۳. ماده ۱۹ آیین نامه اجرایی: چنانچه برای نیروی انتظامی مستقر در پاسگاههای طول مسیر عبور کالا ظن قوی قاچاق نسبت به محموله عبوری وجود داشته باشد یا با فک مهر و موم (پلمپ) کامیون یا کانتینر یا هرگونه دخل و تصرف در کالای عبوری مواجه گردد، فک مهر و موم (پلمپ) و بازرسی کالا و تنظیم صورتمجلس در نزدیکترین گمرک انجام

قانون‌گذار ضمانت اجرای تخلف از موارد یاد شده را همان مجازات قاچاق کالا به داخل کشور در نظر گرفته است.^۱

توضیح مطلب اینکه از دیدگاه فعلی، قانون‌گذار اصلاً حمایت و ضمانت اجرای بین‌المللی از حقوق مالکیت فکری مطرح نیست و ظن به عدم تطابق محموله با اظهارنامه و اجرای مجازات قاچاق در واقع بر این فرض مبتنی است که محموله ترانزیتی، اصلاً محموله عبوری نیست، بلکه محموله‌ای برای بهره‌برداری داخلی است. مصادیق قاچاق کالای ترانزیتی در ماده ۱۴ آیین‌نامه روان‌سازی و سلامت ترانزیت خارجی کالا از کشور مشخص گردیده است و همین امر نیز در قانون اصلاح قانون قاچاق کالا و ارز در سال ۱۴۰۱ تأیید شده است.^۲

نتایج

نتایج ذیل از تحقیق حاضر به این شرح است:

۱. در نظام‌های حقوقی مورد بررسی، بازرسی کالاهای عبوری بر اساس صلاحیت دولت‌هاست و این امر می‌تواند صرفاً بر اساس حمایت از تولید داخلی و مالکان آثار فکری باشد و یا بر اساس هدف وسیع‌تری به نام جلوگیری از اشاعه کالاهای تقلیدی و تقلبی صورت پذیرد، هر چند هدف اخیر، در نهایت می‌تواند به سود بازار داخلی نیز باشد.

۲. هر چند آزادی تجارت بین‌المللی و عبور بی‌قید و شرط کالاهای عبوری به‌عنوان اصل در حوزه تجارت جهانی شناخته شده است، رویکردهای منطقه‌ای و ملی با هدف حمایت از ذی‌نفعان خصوصی آثار فکری و همچنین سلامت همگانی و بازارهای ملی و بین‌المللی، مورد توجه قانون‌گذاران و

می‌پذیرد در صورتی که امکان انتقال وسیله حامل کالا به نزدیکترین گمرک میسر نباشد نیروی انتظامی ضمن حراست از محموله عبوری تقاضای اعزام نماینده از نزدیکترین گمرک را به محل توقف وسیله حمل می‌نماید. پس از بررسی در صورتی که مورد مشکوکی مشاهده نشود کانتینر یا وسیله حمل و در صورت نیاز به تعویض وسیله حمل وسیله جدید برحسب مورد دوباره توسط گمرک مهر و موم (پلمپ) و با درج مشخصات مهر و موم (پلمپ) جدید در صورت مجلس، اجازه ادامه مسیر داده می‌شود در غیر این صورت طبق مواد (۴۳ و ۴۴) این آیین‌نامه عمل خواهد شد. تبصره ۲ - انجام عملیات بازرسی و مهر و موم (پلمپ) مجدد که در نهایت منجر به ادامه مسیر می‌گردد نباید از بیست و چهار ساعت تجاوز نماید.

۱. ماده ۴۴ آیین‌نامه اجرایی قانون ۱۳۷۴ - هرگاه مهر و موم (پلمپ) گمرکی عمداً شکسته شده باشد و دخل و تصرف در کالای عبوری خارجی شده باشد با مرتکب یا مرتکبین طبق قانون راجع به مجازات قاچاق رفتار می‌شود. به علاوه چنانچه این عمل مستوجب کیفر دیگری بر طبق مقررات قانونی باشد مرتکب یا مرتکبین به همان کیفر نیز خواهند رسید.

۲. ماده ۲ الحاقی - علاوه بر مصادیقی که در قانون امور گمرکی مصوب ۲۲/۸/۱۳۹۰ و اصلاحات بعدی آن ذکر شده است، موارد زیر نیز قاچاق محسوب می‌شود: (ب) الحاقی - اضافه کردن کالا به محموله عبوری (ترانزیتی) خارجی و تعویض یا کاهش محموله‌های عبوری اعم از رویه عبور داخلی و خارجی در داخل کشور

سیاست‌گذاران قرار گرفته است.

۳. در بعد قوانین موجد حق، تنها در اتحادیه اروپا حق کنترل حمل و نقل در مورد علائم تجاری به تصویب رسیده و سایر موضوعات فکری بر اساس رویه قضایی این اتحادیه است.
۴. نظام‌های ملی نیز بر اساس تفسیر و معنای کلمه «واردات» و توسعه آن به مفهوم کالاهای عبوری اقدام به توجیه رویه قضایی خود نموده‌اند.

۵. با توجه به صلاحدید دولت‌ها در امر بازرسی کالاهای عبوری، مسئله بازرسی این محموله‌ها، دارای دو بعد، حق فردی و حق عمومی است که مبنای حق عمومی، بر اساس اقدامات علی‌الرأس نهاد گمرک بوده و نیازی به طرح دعوا توسط مالکان این آثار ندارد، ولی مالکان این آثار می‌توانند ادعای خود را نیز مطرح نمایند.

۶. در نظام حقوقی ایران، در بعد حق فردی می‌توان بر اساس معیار بین‌المللی راجع به عدم استیفای حقوق مالکیت فکری، به مالکان آثار فکری حق توقیف کالاهای عبوری را داد و در بعد حق عمومی، هر چند ظاهر قوانین مربوطه چنین اشاره‌ای را ندارند، ولی از آنجا که کنترل کالاهای عبوری مطابق قانون امور گمرکی به صلاحدید دولت واگذار گردیده، می‌تواند راهگشای برخی مسائل باشد.

فهرست منابع

- آیین‌نامه اجرایی قانون حمل‌ونقل عبور کالاهای خارجی از قلمرو جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۷/۰۵/۱۸.
- آیین‌نامه روان‌سازی و سلامت ترانزیت خارجی کالا از کشور مصوب ۱۳۸۷/۷/۷.
- طرح حمایت از حقوق مالکیت صنعتی.
- قانون اصلاح قانون قاچاق کالا و ارز (۱۴۰۱).
- قانون امور گمرکی مصوب (۱۳۹۰).
- قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری (۱۳۸۶).
- کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی (۱۸۸۳).
- کنوانسیون کیوتو راجع به ساده و هماهنگ‌سازی تشریفات گمرکی ۱۹۷۴ با اصلاحات ۲۰۰۶ (ضمائم ویژه).

References

- Lakshmi, V Vijay, Aravind M, Patro:2009, "Intellectual property protection at border" journal of intellectual property rights.
- Seuba, Xavier: 2017, The global regime for the enforcement of intellectual property rights, Cambridge, cambridge University Press.
- Mannila, Maria Kivi: 2018, Regulation 608/2013 in the Light of Case Law and Former Regulation 1383/2003 – An Improvement for Right-Holders? Vienna.
- Trade related aspects of intellectual property rights, 1994
- Anti-Counterfeiting Trade Agreement, 2011
- The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947)
- Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union trade mark
- REGULATION (EU) No 952/2013 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 9 October 2013 laying down the Union Customs Code
- Council Regulation (EEC) No 3842/86 of 1 December 1986 laying down measures to prohibit the release for free circulation of counterfeit goods
- Council Regulation (EC) No 3295/94 of 22 December 1994 laying down measures to prohibit the release for free circulation, export, re-export or entry for a suspensive procedure of counterfeit and pirated goods

- پرونده‌های قضایی

- Gramophone Company of India Ltd vs Birendra Bahadur Pandey & Ors on 21 February, 1984
- Sisvel SpA v Sosecal (311378/KG ZA 08-617, July 18 2008)
- Koninklijke Philips Electronics nv v Lucheng Meijing Industrial Company Ltd, November 4 2009
- The Polo/Lauren Company LP v PT. Dwidua Langgeng Pratama International Freight Forwarders Montex Holdings v Diesel SpA (Case C-281/05, November 9 2006)

Class International BV v Beecham Group plc (Case C-405/03, October 18 2005)

Raul Oviedo S.R.L. case 11915, Criminal Cassation Court, Section III, 9th June, 2010

Philip Morris Products SA v Ong Kien Hoe & Ors [2009] 4 MLJ 727

Persian Sources

Executive regulations of the law on the transportation of foreign goods passing through the territory of the Islamic Republic of Iran, 1998/08/09

Regulations on smoothing and safety of foreign transit of goods from the country

Customs Law, 2008/09/28

Kyoto Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures 1974 with 2006 Amendments (Special Annexes)

The Law of Patents, Industrial Designs and Trademarks, 2007

The law amending the law on smuggling of goods and currency, 2022

Protection plan for industrial property rights

Paris convention for the Protection of Industrial Property, 1883